

Ressenya de l'article: "Gènere irònic/sexe autèntic"

Autora: Virginia Goldner, Ph. D.

Publicat a: *Studies in Gender and Sexuality*, 4 (2), 113-139, 2003

Autora de la ressenya: Concepció Garriga

L'autora: Virginia Goldner és editora i fundadora de la revista *Studies in Gender and Sexuality. Psychoanalysis, Cultural Studies, Treatment, Research*. També és professora de psicologia en el programa de postdoctorat de psicoteràpia i psicoanàlisi de l'Institut Derner d'Estudis Psicològics Avançats de la Universitat d'Adelphi, als Estats Units. Pertany a un grup nombrós de pensadores de la psicoanàlisi i el feminisme contemporani que fan les aportacions actuals més atrevides i avançades, entre les quals hi ha Jessica Benjamin, Judith Butler, Nancy Chodorow, Susan W. Coates, Muriel Dimen, Adrienne Harris, Lynne Layton i Elisabeth Young-Bruehl, les quals Virginia Goldner anomena *les iròniques del gènere*. Forma part del consell editorial de la revista esmentada amb Ken Corbett, David Eng, Glen Gabbart i E. Victor Wolfenstein. Una altra característica comuna d'aquests autors i d'aquestes autores és que pertanyen a la International Association for Relational Psychoanalysis and Psychotherapy (IARPP).¹

La revista: *Studies in Gender and Sexuality* és una revista relativament recent –va aparèixer en el mercat el 2000– que ja s'ha convertit en imprescindible per als estudiosos i les estudioses del gènere i la sexualitat. Aquesta publicació tracta d'aquestes qüestions des de les diferents òptiques esmentades en el subtítol: psicoanàlisi, estudis culturals, tractament i recerca. L'estudi del gènere i la sexualitat continua tenint tant d'interès a causa de la importància que té com un dels aspectes nuclears de la subjectivitat. *Studies in Gender and Sexuality* té un equip de redactors que inclou cinquanta-cinc noms del màxim reconeixement internacional, com ara Carol Gilligan, Joyce McDougall, Juliet Mitchell, Lewis Aron i Thomas Odgen, per esmentar-ne només alguns.

L'article: Trobo l'article de Goldner d'interès, en primer lloc, per la seva rabiosa contemporaneïtat –va sortir al març d'aquest any–; per tant, ofereix una de les visions més actuals dels conceptes de gènere i sexualitat. Un altre aspecte remarcable és la revisió que fa de les aportacions més recents en aquest camp, cosa que posa de manifest l'esforç permanent d'actualització que fa aquesta autora, de manera que ens facilita aquesta tasca oferint-nos-en la seva síntesi.

En aquest article l'autora es proposa "desconstruir i historiar les categories del gènere i la sexualitat per tal de reflexionar sobre la manera que tenen d'actuar en l'àmbit psíquic i tenir en compte com funcionen entre si i com es contradueixen" (pàg. 117-118). Per fer-ho, comença demostrant que Foucault (1978) en la seva història de la sexualitat ja va posar de manifest que "les categories sociomèdiques, en realitat, *creen* els mateixos fenòmens que intenten explicar; en aquest cas, la mateixa sexualitat" (pàg. 118) i que, d'acord amb aquest sistema de "creació", Freud va normativitzar la sexualitat de tal manera que "el comportament sexual i el desig es van convertir en la base de categories d'identitat lligades ideològicament que sexualitzaven, separaven, classificaven i avaluaven les persones en una jerarquia de normalitat i moralitat"... en algun lloc de "l'escala descendent de la salut a la bogeria" (pàg. 118). A casa nostra Dio Bleichmar (1997), a la seva monumental "La sexualitat femenina", desconstruïa la mateixa normativització respecte a la psicoanàlisi en general i a les categories de gènere en particular.

El contingut: Goldner comença l'article amb una frase contundent: "La masculinitat heterosexual és un ideal en ruïnes" (pàg. 113). Nancy Chodorow (1994) ja va demostrar, en un capítol del seu llibre que hi va dedicar, que l'heterosexualitat és una formació de compromís (pàg. 33-69) fonamentant-se en l'asserció de McDougall (1986), segons la qual "l'heterosexualitat normal requereix el reconeixement de la bipolaritat dels sexes, de l'escena primària, de la castració i de la diferència genital com a base de l'excitació sexual" (pàg. 54), i en la de Lacan (1982), el qual afirmava que "la 'inscripció' en el sistema de gènere és igual que la inscripció en una subjectivitat (hetero)sexual que privilegia el fal·lus" (pàg. 55). Aquestes

¹ Per a més informació sobre les activitats de la IARPP en llengua castellana, us podeu adreçar a iarpp-barcelona@comb.es

afirmacions impliquen que l'“heterosexualitat codifica la dominació masculina” (pàg. 55); Chodorow hi afegeix que des de la visió clàssica “no es fa problemàtic el desig psíquic, la ‘necessitat’, o la tendència a ser dominant o submís; es donen per suposades la desigualtat inherent, el paper jeràrquic i la valoració entre dues menes de persones i la seva constitució genital, i es tenen aquells i aquelles que no accepten aquesta desigualtat i jerarquia per neuròtics, perversos, compromesos en queixes especials o en un rebuig a acceptar la naturalesa” (pàg. 60).

El gènere com a formació de compromís: En canvi, Goldner afirma que el gènere és una formació de compromís i ho fa partint d'una unió de conceptes que donen lloc a una concepció de gènere com a ambivalent. Diu que el feminisme i la psicoanàlisi, “històricament i ideològica, han estat escindits cadascun a banda i banda de l'element binari ‘dins-fora’”. Les feministes, al començament, estudiaven les maneres com les forces socials i culturals (incloent-hi la teoria) construeixen els subjectes, mentre que la psicoanàlisi se centrava en els milers de processos mitjançant els quals els subjectes s'inventen a ells mateixos” (pàg. 130). El feminisme psicoanalític li permet de parlar del “gènere amb ambivalència, com si fossin dues coses, a la vegada un lloc de ferida i un idioma creatiu, potencialment desafiant del *self*” (pàg 130).

Goldner defineix el gènere dient que “estaria construït com una identitat social fixa i un estat psíquic fluid, constituït en la tensió entre l'objectivació (definida, sigui com sigui, en un context cultural i familiar particular) i la capacitat d'actuació (el projecte continu d'autocreació individual d'un subjecte)” (pàg. 131).

L'autora anomena *gènere personal* els estats del *self* i les identitats de gènere congruents i incongruents, i fa notar que “es pot entendre que creen barreres, que fan lligams, que sexualitzen o dessexualitzen relacions, que disfressen intencions, que protegeixen d'afectes depressius o agressius...” (pàg. 134). Nancy Chodorow (1999)² ja va utilitzar el concepte de gènere personal, al qual va afegir la connotació cultural; deia: “El sentit de gènere de cadascú és una creació individual; per tant, hi ha moltes masculinitats i feminitats. La identitat de gènere de cadascú també és una trama inextricable, pràcticament una fusió, de significat personal i cultural. El fet que cada persona creï el seu propi gènere personal-cultural implica una extensió de la visió que el gènere no es pot veure al marge de la cultura” (pàg. 69-70).

En aquest article Goldner afirma: “La qüestió no és el gènere *per se*, sinó quant rigidament i concretament es fa servir en una ment individual o en un context familiar i quin treball psíquic i intersubjectiu fa (...); aquesta qüestió esdevé el grau en què el subjecte s'experimenta a ell mateix com si investís el gènere de significat, o si el gènere és un significat que té lloc en ell/ella” (pàg. 135). Més endavant matisa que “la capacitat de fer aquesta distinció crítica ha estat conceptualitzada per Bassin (1996) i Benjamin (1995) com una de les consecucions principals del desenvolupament” (pàg. 135).

La sexualitat com a ficció: La idea de la sexualitat com a ficció és una altra de les raons per les quals vaig tenir interès a fer la ressenya d'aquest article. La meua percepció és que, tot i que s'han escrit milers de llibres sobre la sexualitat en la psicoanàlisi, hi havia quelcom que es feia elusiu. Últimament he trobat escrits que reflecteixen aquest “quelcom” elusiu a què m'he referit en aquest grup d'autores: Goldner, Chodorow (1994, 1999) i Benjamin (2002).

Goldner, a la pàgina. 119, afirma que “l'estructura profunda del projecte psicoanalític encara privilegia la sexualitat com a element determinant i fonamental del subjecte”; a la pàgina 120 diu que la psicoanàlisi encara manté l'axioma que el “funcionament sexual és un baròmetre del funcionament psicològic”, malgrat que aquesta idea ha estat molt combatuda en la literatura psicoanalítica (Person, 1980; Kernberg, 1995).

Hi ha un altre axioma que segueix funcionant relacionat amb el que acabem d'esmentar, que és la metàfora del desenvolupament: “L'autoidentitat psicoanalítica considera principis fonamentals: la presumpció que les experiències corporals primerenques es converteixen en paradigmes per a tots els esdeveniments psicològics subsegüents i la visió que el despertar

² Jo mateixa vaig ressenyar el llibre de Chodorow que esmento en el número onze de la revista electrònica *Aperturas Psiconalíticas* (www.aperturas.org).

matern primerenc de l'erotisme de la pell llença les possibilitats i limitacions de la vida eròtica posterior. En la mesura que es pensa que la sexualitat és la 'veu del passat' encarnat, el sexe conservarà l'aroma de la infància i romandrà epistemològicament encantat (...), malgrat els vint anys d'escrits crítics sòlids que qüestionaven rigorosament la nostra idealització axiomàtica del vessant arcaic. El qüestionament escèptic de Spence (1982) del 'domini de la metàfora arqueològica'; les observacions mordaces de Mitchell (1988) dels perills del raonament del desenvolupament i la metàfora del bebè; la desconstrucció magistral de Chodorow (1996) de l'autoritat del passat infantil..., tot són intents memorables de modificar aquest biaix mental" (pàg. 121).

Goldner sosté que aquesta visió ja no és creïble ni tan sols plausible. Proposa que, pel que fa a la sexualitat, hem de tenir en compte, principalment, els efectes de la "nostra cultura sexualment despietada, saturada pels mitjans de comunicació" (pàg. 122); tot seguit explica com entén la sexualitat.

Comença amb l'afirmació que l'erotisme requereix la suspensió de la incredulitat. Completa aquesta idea amb el principi que "allò que crea les condicions d'autoalienació que alimenten la passió sexual és la multiplicitat psíquica i l'acció no traumàtica de la dissociació quotidiana" (pàg. 123-124). Recolzant-se en el concepte de multiplicitat, continua l'argumentació dient que "la subjectivitat eròtica no solament és *intersubjectiva*, en el sentit complet d'objecte 'jo-tu', sinó que sempre és *intrasubjectiva* en el sentit que l'excitació sexual inclou una trobada entre un Jo* familiar subjectiu i un jo menys conegut, o en realitat múltiples 'jos'. Cada *self* eròtic pot ser cridat per una fantasia incipient provocada per una imatge, un contacte, una sensació interior d'afecte, un record inconscient, una paraula bruta, una experiència de l'experiència de l'Altre" (pàg. 124).

Ara Goldner cita Benjamin (1998b), que "teoritza que la vulnerabilitat, el risc i la confiança implicats en la situació sexual intersubjectiva creen un context per a la seva acció fantàstica, destructiva. Mostra que els amants es poden posar en sintonia cinèticament en l'àmbit intersubjectiu tot girant-se cap a l'interior per accedir al domini intrapsíquic de la fantasia (...); la condició resultant de passió sexual implica i produeix una intensificació dels estats canviants del *self*. Cada agrupació eròtica de parts i de tots s'ha de rendir a la història, ha d'entrar en escena amb la convicció única d'un actor. Altrament, tot desapareixeria sota el flux corrent de la claror del dia i les seves expectatives convencionals" (pàg. 124).

Respecte al sexe com a ficció, Goldner acaba dient: "Però mentre depenem de la ficció del sexe per tenir permís per desemmascarar i per dissociar, també depenem del nostre coneixement implícit del sexe com a ficció per fer el salt a les seves incoherències. En aquest sentit, no és que el sexe 'reveli' allò que és personalment autèntic, sinó que més aviat l'aparença d'unes 'revelacions' així depèn de la cocreació d'una experiència d'autenticitat-entre-cometes', una paradoxa digna de la condició postmoderna" (pàg. 124-125).

He començat el capítol esmentant també Benjamin (2002) com una autora que parla de la sexualitat d'una manera diferent.³ La meua percepció és que traça les línies principals de la nova comprensió que ha sorgit de les files de la psicoanàlisi relacional, que entén que la sexualitat expressa configuracions relacionals dins les quals es produeix tensió/energia somàticoafectiva que esdevé sexualitat (s'hi materialitza) (pàg. 6). Aquesta materialització té lloc mitjançant els processos psíquics "d'apropiació-contenció del desig" i de "rendició (*surrender*) al procés de reconeixement mutu" (pàg. 11), conceptes que transcendeixen els termes *descàrrega* i *dominació*, continguts en la descripció que fa Freud de la libido.

Conclusions: Goldner arriba a la conclusió que "el gènere i la sexualitat són categories fundacionals de la ment i la cultura, que esdevenen visibles com a imperatius normatius i com a recursos simbòlics només a través del treball de desconstrucció política, psicoanalítica i acadèmica" (pàg. 135)

* N. de la T. En anglès els pronoms *I* i *me* s'utilitzen per designar el jo; *I* és el jo subjecte i *me*, el jo objecte. Els he traduït per *Jo* i *jo*, respectivament.

³ Ja vaig exposar les seves tesis en el *Full Informatiu* número 159 del juny del 2003.

Chodorow (1999) completa aquesta visió dient que es vol mantenir allunyada d'universalismes i d'essencialismes; "desitjo oferir la visió d'una vida desitjable" (pàg. 243). Amb aquest propòsit va escriure *The Power of Feelings*, del qual he citat fragments, amb l'objectiu de subratllar que les metes de la psicoanàlisi són les que proporcionen aquesta visió d'una vida desitjable, com ho és "l'esperança que tenen els analistes de poder transformar vides limitades per una construcció personal emocional en vides enriquides per aquesta mateixa construcció" (pàg. 243). Chodorow, per il·lustrar la seva visió, cita Loewald: "Una vida humana significativa està fonamentada no en l'absència o la superació de la influència de l'inconscient sinó en la seva presència i integració" (pàg. 244).

Personalment, m'interessen les diferents concepcions d'aquestes pensadores que amb el seu esforç intel·lectual estan enriquint tant el pensament psicoanalític. Crec que l'element essencial del gènere i de la sexualitat no es pot assolir amb una sola idea, sinó que més aviat es troba en algun punt enmig de tota aquesta complexitat que cadascú copsa només parcialment. Per això també em limito a esmentar les aportacions actuals que em sembla que contribueixen amb una nova pinzellada al complex quadre que estem pintant entre tots i entre totes.

Notes finals:

1. Disposo de la traducció d'aquest article i el puc fer arribar per correu electrònic a les persones interessades (cgarriaga@ilimit.es).
2. En el moment d'acabar aquesta ressenya he rebut el darrer número de *Studies* en què s'anuncia la publicació de *Sexuality, Intimacy, Power*, de Muriel Dimen, dins la col·lecció Relational Perspectives Book Series de The Analytic Press. Es pot encomanar a www.analyticpress.com

Referències bibliogràfiques

- BASSIN, D. (1996). "Beyond the he and the she", dins *Gender in Psychoanalytic Space*, Dimen, M.; Goldner, V. (ed.) Nova York: Other Press, 2002, pàg. 149-181.
- BENJAMIN, J. (1995). "Sameness and difference. An overinclusive view of gender Constitution", dins *Gender in Psychoanalytic Space*, Dimen, M.; Goldner, V. (ed.) Nova York: Other Press, 2002, pàg. 181-207.
- (1998 b), "How was it for you? How intersubjective is sex?", presentat a la reunió de la Divisió 39, American Psychological Association, Boston, MA, abril.
- (2002), "The riddle of sex: feminine passivity and the masculine solution", presentat al Congrés del Committee on Women and Psychoanalysis, International Psychoanalytical Association "Sexuality and Gender", Estocolm, agost.
- CHODOROW, N. (1994). *Femininities, Masculinities, Sexualities*. Lexington: University Press of Kentucky.
- (1996). "Reflections on the authority of the past in psychoanalytic thinking", *Psychoanal. Quart.*, 65: 32-51.
- (1999), *The Power of Feelings*. Londres: Yale University Press.
- COATES, S. (1990). "Ontogenesis of boyhood gender identity disorder". *J. Amer Acad. Psychoanal.*, 18: 414-438.
- DIO BLEICHMAR, E. (1997). *La sexualidad femenina. De la niña a la mujer*. Barcelona: Paidós.
- FOUCAULT, M. (1978). *The History of Sexuality*. Nova York: Vintage (vol. i).
- HARRIS, A. (2000). "Gender as a soft assembly", dins *Studies Gender & Sexuality*, 1: 233-251.
- KERNBERG, O. (1995). *Love Relations*. Londres: Yale University Press.
- MCDUGALL, J. (1986). *Theatres of the Mind*. Nova York: Basic Books. (N'hi ha traducció al castellà a Julán Yébenes (1994).)
- MITCHELL, S. A. (1988). *Relational Concepts in Psychoanalysis*. Cambridge, MA: Harvard University Press. (N'hi ha traducció al castellà a Siglo Veintiuno Eds.)
- PERSON, E. S. (1980). "Sexuality as the mainstay of identity", dins *The Sexual Century*. Ed. E. Person (1998). Londres: Yale University Press, pàg. 31-54.
- SPENCE, D. (1982). *Narrative Truth, Historical Truth*, Nova York: Norton.
- STOLLER, R. (1979). *Sexual Excitement*, Nova York: Pantheon.

Més bibliografia de l'autora

- DIMEN, M.; GOLDNER, V. (ed.) (2002). *Gender in Psychoanalytic Space*. Nova York: Other press.

GOLDNER, V. (1991). "Relational Psychoanalysis and the postmodern turn" dins *Bringing the Plague: Toward a Postmodern Psychoanalysis*, ed. Fairfield, S.; Layton, L.; Stack, C. (ed.) Nova York: Other Press, pàg. 157-165.

----- (2002 a). "Attachment and Eros: Opposed or Enthralled?", presentat a The First International Conference of the International Association for Relational Psychoanalysis and Psychotherapy, Nova York, gener.

----- (2002 b). "Toward a critical relational theory of gender", dins *Gender in Psychoanalytic Space*, Dimen, M.; Goldner, V. (ed.) Nova York: Other Press, pàg. 63-91.